

Hodossi Sándor

A DRHE tanító szakos hallgatóinak vallásossága a hallgatói életút vizsgálatok tükrében

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanító szakos hallgatóinak egyházhoz, valláshoz való viszonyára irányuló kutatásra korábban nem került sor. Ilyen típusú felmérés a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola működése idején (1993-2011 között) sem volt. A témakör alapos feltérképezésére a hallgatói életútvizsgálat adatai adnak lehetőséget. 2018 őszére épült ki a teljes rendszer, vagyis azóta minden évben megtörténik a belépő évfolyamok pályamotivációs felmérése, a záróvizsgát követő elégedettségmérés, valamint az 1-3-5 éve végzettek DPR lekérdezése is. A hitéleti képzésekre jelentkezők esetében természetes az egyházas vallásosság, de a tanítóképzősök esetében ez egyáltalán nem magától értetődő. Az egyetem ars poeticája a „közösség, hit, tudás” fogalmaival leírható értékrendje, valamint az egyházi iskolákban elhelyezkedő tanító szakos hallgatók folyamatosan növekvő aránya¹ egyaránt indokolja a vallásosságra vonatkozó blokk szerepeltetését a tanító szakosok mindhárom kérdőívében. Jelen tanulmány a 2018-2020 közötti időszakban született felmérések adatait kívánja értelmezni, figyelembe véve az adott korosztályra vonatkozó hazai és nemzetközi vallásszociológiai kutatások eredményeit. Az egyetemi évek hatása akkor lenne egyértelműen kimutatható a hallgatók egyházhoz való viszonyának változásában, ha ugyanazon évfolyam hallgatóinak válaszait hasonlíthatnánk össze első éves, záróvizsga után, valamint a munkába állást követő 1-3-5 évet követő kérdőívek alapján. Bár az egyes évfolyamok személyi összetétele némileg változhat (pl. intézményváltás, halasztás, lemorzsolódás, következtében), összességében mégis együtt marad az évfolyamok tagjainak túlnyomó többsége. Mivel a 2018-ban először lekérdezett elsős évfolyam záróvizsgálója 2022-ben esedékes, erre az összevetésre még várni kell. Ugyanakkor az egymást követő évfolyamok válaszai is lehetőséget adnak az egyetemen kívüli kortárs csoportban megfigyelhető adatokkal való összehasonlításra.

Azonos hallgatói csoportra vonatkozó különböző mérések eredményeinek összehasonlítására adott lehetőséget a 2019-ben tanulmányaikat kezdő évfolyam tagjainak 2020 októberében, másodéves korukban való újra lekérdezése. Így a pályamotivációs kérdőív eredményei összevethetők az évfolyam egy évvel

¹ A komoly egyházi elkötelezettséggel érkező hallgatók nagy része tudatosan egyházi iskolába igyekszik elhelyezkedni, de az egyházi köznevelési intézmények számának növekedése is hozzájárul ahhoz, hogy egyre több végzett hallgató kezdi meg pályáját valamely keresztyén felekezet által fenntartott iskolába.

későbbi adataival. Azért esett erre az évfolyamra a választás, mert a pályamotivációs kérdőív adatai szerint lényegesen kisebb volt az egyházas vallásossággal jellemezhető aránya a többi évfolyamhoz képest, és lényegesen magasabb a maguk módján vallásosak aránya is. Az egy évvel későbbi lekérdezés megmutatja, hogy az egyetem „rejtett tanterve”, nem formális nevelési helyzetei, lelki alkalmi, szaktárgyi képzése mennyiben segítette az egyházas orientációt.

Szakirodalmi áttekintés

A 15-29 éves korosztály magyarországi helyzetét vizsgáló, 2000 óta négyévente ismétlődő reprezentatív ifjúságszociológiai felmérések² kezdettől fogva tartalmazzak vallásossággal kapcsolatos blokkot is. Az egymást követő felmérések adatai szerint Magyarországon a vallásosság annak ellenére fontos szerepet játszik az ifjúság életében, hogy az egyházas vallásosság folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. A 2000-ben mért 10%-ról 2016-ra 6%-ra esett vissza. Ugyanakkor a vallásosság erőteljes jelenlétét mutatja az adott korosztályban a maga módján vallásos önjellemzést adók 40% feletti aránya.³ A legutóbbi, 2016-os felmérés eredményei alapján a vizsgált korosztály tagjainak valamilyen módon 51%-a vallásos, bár a túlnyomó többségük vallásossága nem kötődik egyházi keretekhez. A nappali képzésben részt vevő egyetemisták (bennük a pedagógushallgatók) jellemzően a 18-25 év közötti korcsoportba tartoznak. Feltételezhető, hogy ennek a korcsoportnak a vallási jellemzői eltérnek a középiskolásokétól, hiszen korábbi magyarországi kutatások eredményei szerint a felsőoktatásban eltöltött évek során növekszik a fiatalok spirituális érdeklődése. (Pusztai 2013) Tomka Miklós kimutatta, hogy a felnőttkor elérésével növekszik az ifjúkori vallásosság mértéke. (Tomka 2010)

A pedagógusképzésben részt vevők vallásosságával kapcsolatban ad képet Hegedűs Roland 2015-ben megjelent tanulmánya.⁴ Ebben Debrecen országhatáron inneni és túli vonzáskörzetének a „Partium Régió” pedagógusképző intézményeinek hallgatói körében végzett felmérés eredményeit összegezi. 572 kolozsvári, nagyváradi, munkácsi, ungvári, beregszászi, nyíregyházi és debreceni pedagógusjelöltet ért el a 2014/15-ös tanév őszi félévében végzett lekérdezés. A nem pedagógus kontrollcsoportot nem számítva válaszadók 19,3%-a férfi, 80,7%-a nő volt.

² Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008, Magyar Ifjúság 2012, Magyar Ifjúság Kutatás 2016)

³ Egyedül a 2012-es felmérés során csökkent 40% alá ez a válasz (31%), de 2016-ban ismét meghaladta a 40%-ot.

⁴ Hegedűs Roland: *A pedagógusjelöltek és családjuk felekezeti megoszlása és vallásgyakorlása*. In: Pusztai Gabriella (szerk.): *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata II*. Debrecen 2015.

A tanulmány a régió Romániába és Ukrajnába eső területeiről is szolgáltat részletes adatokat a vallásgyakorlat és felekezeti megoszlás tekintetében, de mivel a DRHE tanító szakos hallgatói túlnyomó többségükben az anyaországból érkeznek az egyetemre, a hallgatói életút vizsgálat vallásosgyakorlással kapcsolatos kérdéseire adott válaszokat csak a magyarországi adatokkal érdemes összevetni. Ennek alapján a magyarországi pedagógusjelöltek 20%-a jellemezhető egyházas vallásossággal, míg 45% a „maga módján vallásos.” A bizonytalanok aránya 10%, míg a többiek a nem vallásosként, vagy a határozottan nem vallásosként határozták meg önmagukat. Ezek az arányok jelentősen meghaladják a korosztályra vonatkozó felmérések adatait, de jelentősen elmaradnak a Romániában és Ukrajnában tapasztalhatóktól. Érdekes eredménye a kutatásnak, hogy a pedagógushallgatók vallásosságának mértéke a régió mindhárom vizsgált országában meghaladta a más szakos egyetemisták vallásosságának szintjét. A felmérés azt mutatta ki, hogy Magyarországon a pedagógushallgatók 30%-a imádkozik legalább naponta, közülük 9% egy nap többször is. Ezzel szemben áll a soha nem imádkozók szintén 30% aránya⁵. Az imádkozás gyakoriságával összhangban *„a magyarországi pedagógushallgatók 27,7%-a rendszeres templomba járó, míg a más szakosoknak a 16,9%-a számít aktív közösségi vallásgyakorlónak.”*⁶ Ugyancsak megfigyelhető a hallgatók testvérei esetében is azon összefüggés, hogy a pedagógusjelöltek testvérei a régió mindhárom országában aktívabbak a közösségi vallásgyakorlatukban, mint az egyéb szakos hallgatók testvérei. *„Ez összességében megerősíti azt a feltételezést, hogy a pedagógushallgatóvá válást speciális családi klíma támogatja.”*⁷

A kutatások egy része azt vizsgálja, hogyan befolyásolja a vallásosság a tanulmányi eredményességet. Márkus Zsuzsa (2015) amellett érvel, hogy *„a közösségi vallásgyakorlás világos és egyértelmű értékorientáló és normakijelölő funkciója miatt, a személyes vallásgyakorlás pedig ennek a személyes integrálását segítő szerepe miatt válik...igen fontossá.”*⁸ Ugyanakkor mégsem egyértelműen pozitív a felsőoktatás világában a hallgatói vallásosság megítélése a magyarországi egyetemeken, aminek az lehet a magyarázata, hogy ebben a közegben *„a hagyományosan szekuláris, sőt inkább vallásos világnézettel szembenálló beállítódás dominál.”*⁹

Bár vannak határokon átívelő közös jellemzők, a három országot érintő felsőoktatási régió eltérő adatai is azt mutatják, hogy az egyetemisták vallásosságának sajátosságait vizsgáló nemzetközi kutatások eredményei koránt

⁵ A nem pedagógus szakos kontrollcsoportban ez az arány 40%.

⁶ Hegedűs Roland 25.

⁷ Hegedűs Roland 27.

⁸ Márkus Zsuzsa 83.

⁹ Pusztai (2013)

sem egységesek. A fiatal felnőttek, köztük az egyetemisták vallási mintázatai jelentősen eltérnek egymástól az egyes országokban. Ráadásul előfordul, hogy ugyanazon területet vizsgálva is ellentmondó következtetésekre juthatnak a kutatók. Egész Európában általánosnak tűnik az a tendencia, amely azt mutatja, hogy *„az egyházorientált vallásosság háttérbe szorult, s az egyház üzenetét mára csak a társadalom töredéke fogadja el identitása háttéréként.”*¹⁰ De hasonlóan látszik a helyzet a tengeren túl is. Schwadel (2017) azt tapasztalta, hogy az Egyesült Államokban a felsőoktatásban töltött évek során jellemző tendencia a vallásos meggyőződés háttérbe szorulása. Ez megmutatkozik az imádkozás ritkábbá válásában is. Ennek a folyamatnak az intenzitása azonban nagymértékben függ a szülők vallási aktivitásától. Ezt a tételt támasztja alá Milevsky – Szuchmann – Milevsky tanulmánya is, amely egy katolikus egyetemen tárja fel a vallásos meggyőződés generációk közötti továbbadásának jellegzetességeit, szintén az Egyesült Államokban. Különböző dimenziók mentén összevetve azt állapították meg, hogy a szülők vallásossága és egyetemista gyermekeik hitének alakulása között erős összefüggés van. Ez összhangban van James Fowler hitfejlődési fázisokról szóló elméletével, mely szerint a fiatalokra a szintetikus-konvencionális szakasza jellemzője. Ez azt jelenti, hogy a korosztály vallásossága a környezet vallásosságához kötött. Azoknál, akiknél nem személyes elköteleződésen alapult a hitgyakorlat, a körülmények megváltozásával, az egyházas közegből való kikerüléssel együtt csökken a vallási érdeklődés/elköteleződés szintje is. Fowler ezt „másoktól átvett, másoktól függő” hitnek nevezi, ami a 21-30 éves korosztály nagy százalékára jellemző.¹¹

Andreeva – Andreeva 2010-es tanulmánya moszkvai egyetemisták vallásosságát elemezte. A szerzők megállapították, hogy miközben orosz lakosság 84,2%-a ortodoxként határozza meg önmagát, ez az önjellemzés nem feltétlenül jelenti a személyes vallásgyakorlatot. Ez a jelenség elsősorban annak köszönhető, hogy az orosz politikai elit meghatározó tagjai a „modernizáció morális alapjának” tekintik az ortodox kultúrát. A személyes vallásosság ettől független, amit jól mutat, hogy az oroszok 34%-a sohasem imádkozik. A vizsgálat során azt tapasztalták, hogy a moszkvai egyetemisták vallásossága minden mutatóban meghaladta némileg az orosz átlagértékeket.

¹⁰ Bögre Zsuzsa 33.

¹¹ Schweitzer, Friedrich: *Vallás és életút-Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek – és ifjúkorban* Budapest, Kálvin, 1999. 139. táblázat

Hipotézis

A DRHE tanító szakos hallgatói kortársaikhoz, valamint más pedagógusképző intézmények hallgatóihoz képest intenzívebb vallásgyakorlással jellemezhetők. Ez részben azzal magyarázható, hogy az intézményválasztás lehetséges motivációi között megjelenik az intézmény egyházi jellege is. Az egyházi fenntartás sok egyházi középiskolából érkező hallgató számára a biztonságos, értékorientált közeg ígéretét hordozza. Másrészt az ilyen tapasztalatokkal korábban nem rendelkezők bekerülve az egyetemre a vallásgyakorlat számos egyéni és közösségi alkalmán szerezhettek személyes benyomásokat, élményeket a keresztyén közösséggel kapcsolatban.

A vizsgálatról

A 2018-2020 közötti időszak pályamotivációs felméréseinek vonatkozó adatai, ugyanebben az időszakban a záróvizsgázók elégedettségmérésének, valamint az 1-3-5 éve végzettek DPR lekérdezésének eredményei adnak képet a tanító szakosok felekezeti megoszlásáról, vallási elkötelezettségéről, imádkozási és templomba járási szokásairól. A 2018-as DPR lekérdezés során a legkorábban végzettek 2013-ban kaptak oklevelet, így összességében hét évfolyam válasza alapján kaphatunk képet a diákok hithez, egyházhoz való viszonyáról. A hallgatói életút vizsgálatának rendszeres méréseit a felsőfokú tanulmányait 2019-ben kezdő tanítós évfolyam egy évvel későbbi ismételt megkérdezése egészítette ki.

Eredmények

A 2018-as **pályamotivációs felmérés** adatai szerint a 2018-ban tanulmányaikat megkezdő tanító szakos hallgatók több mint 70%-a vallásosnak mondta magát (38 hallgatóból 27), közülük 31,6% egyháza tanításait törekszik követni (12fő).

2019-ben még nagyobb volt az önmagukat vallásosként meghatározók aránya, igaz ebben a csoportban közel 60% volt a „maga módján vallásos” hallgatóké. A 45 válaszadó közül 34-en mondták magukról, hogy vallásosak, ebből 26 fő a „maga módján”. A 2020-as felmérés eredményei szerint a 29 válaszadó 34,5%-a (10 fő) hitét egyházi keretek között éli meg, 37,9% (11 fő) individuális vallásossággal jellemezhető.

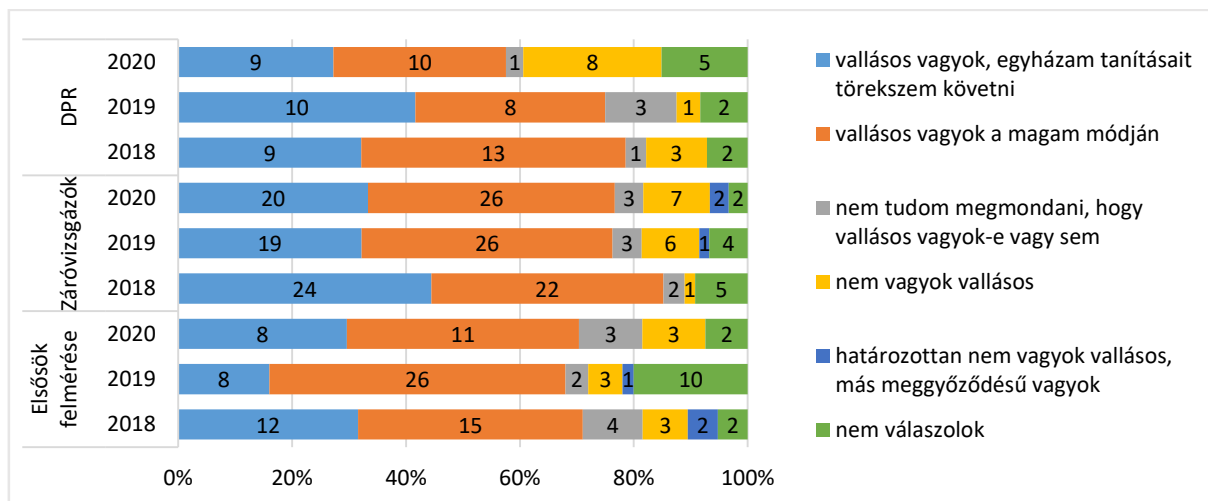
A tanító szakos képzésre felvételt nyert hallgatók többsége mindhárom vizsgált évfolyamon református vallású. 2018-ban 55%, 2019-ben 52,3%, 2020-ban 57,1%. Legalább havi több alkalommal imádkozott a diákok közül 65,8% (2018), 53,6% (2019), illetve 71,3% (2020)

Izgalmas kérdés, hogy a négyéves képzés befejezését követően mennyire változott meg a hallgatók Istennel, hittel, egyházzal kapcsolatos beállítódása. Erről a **záróvizsgát követő elégedettségmérések** adataiból kaphatunk képet. Eszerint a 2018-ban végző (tanulmányait 2014-ben kezdő) évfolyam tagjai közül még nagyobb százalékban határozták meg önmagukat vallásosként, 54 főből 46 (85%). A egyházas vallásosság megelőzte az individuális jellegűt. (24, illetve 22 fő). 2019-ben viszont az individuális vallásosság jellemzőbb volt a végzettek körében, mint az egyház tanításait elfogadó. (26/59, illetve 19/59) Összességében vallásosként határozta meg önmagát a hallgatók 76%-a (59 főből 45). Nagyon hasonló arányok rajzolódnak ki a 2020-as záróvizsgázók körében is. Maga módján vallásos a 44%-a (58-ból 26 fő), egyházának tanításait követő módon 34% (20/58). A felekezeti megoszlás tekintetében ebben a csoportban is megfigyelhető a református hallgatók túlsúlya. Mindhárom vizsgált évben a záróvizsgázók mintegy fele volt református. 2018-ban 50% (27/54), 2019-ben valamivel alatta marad (28/59), míg 2020-ban valamivel meghaladja (26/51).

A vallásosság dimenziói közül az imádkozási és templomba járási szokások eltérő eredményeket mutatnak. Míg legalább havi néhány alkalommal imádkozik 33 fő, addig ugyanilyen gyakorisággal csak 22 jár közülük templomba. (2018) A következő évben (2019) még nagyobb a különbség: legalább havonta imádkozik 37 fő (59 válaszadóból), miközben templomba/imaházba ugyanilyen rendszerességgel csak 16 jár. 2020-ban 54 válaszadóból több-kevesebb rendszerességgel imádkozik 35 fő, miközben templomba 20 fő jár.

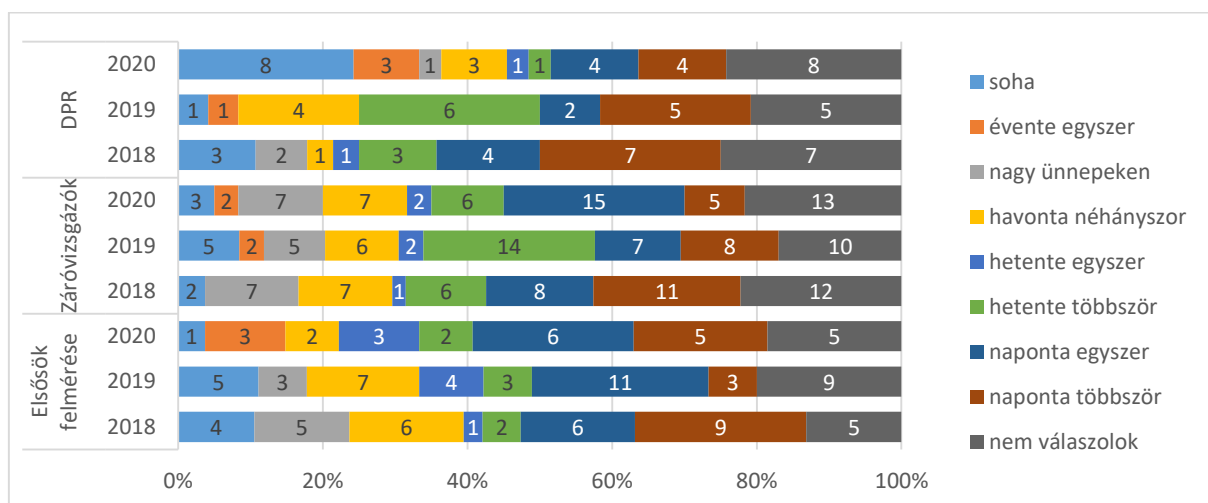
Az **1-3-5 éve végzett tanítók DPR lekérdezése** is tartalmazza a vallásossággal kapcsolatos modult. Az egyetem befejezése utáni első évek adatai nem rajzolnak ki egyértelmű tendenciát. Ennek oka lehet az is, hogy bár a DPR válaszadási hajlandóság mindhárom évben meghaladta az országos átlagot, ráadásul egyre emelkedő százalékban válaszolnak megkeresésünkre volt diákjaink, de így legjobb esetben is a végzett évfolyamok szűk harmadának válaszait tudjuk kiértékelni. Míg a 2018-as és a 2019-es eredmények a vallásos tanítók arányát nagyjából a képzésben azonos nagyságrendűnek mutatja, a 2020-as adatok szerint arányuk jelentősen csökken mindhárom vizsgált dimenzióban. A legnagyobb csökkenés a templomba járási gyakoriság esetén figyelhető meg.

1. ábra. **Hallgatói vallásosság**

Forrás: Hallgatói életút követés 2018-2020

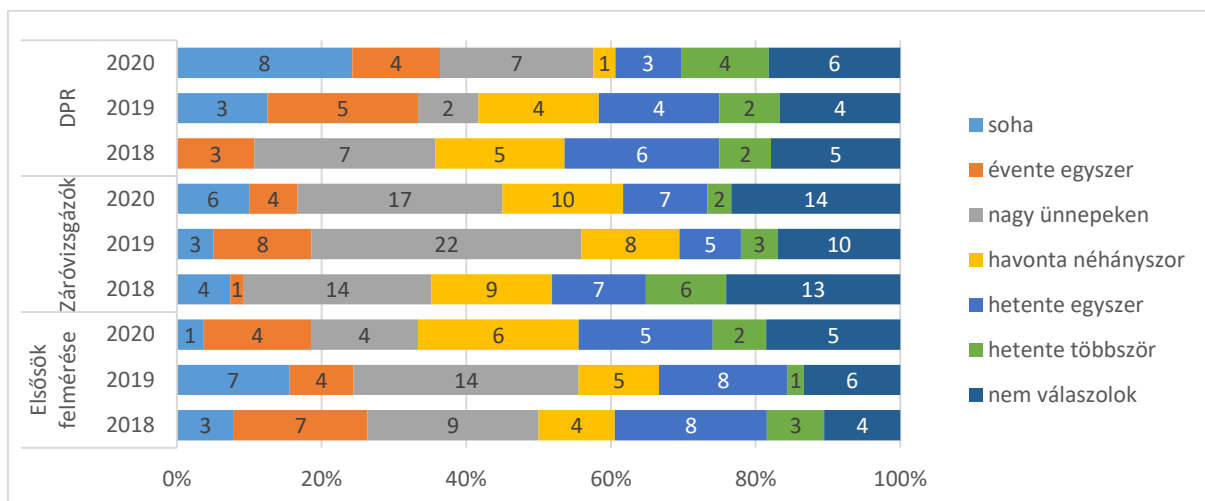
2. ábra. Imádkozás gyakorisága

Forrás: Hallgatói életút követés 2018-2020

A több-kevesebb rendszerességgel imádkozók között többségben vannak azok, akik napi rendszerességgel fordulnak Istenhez.

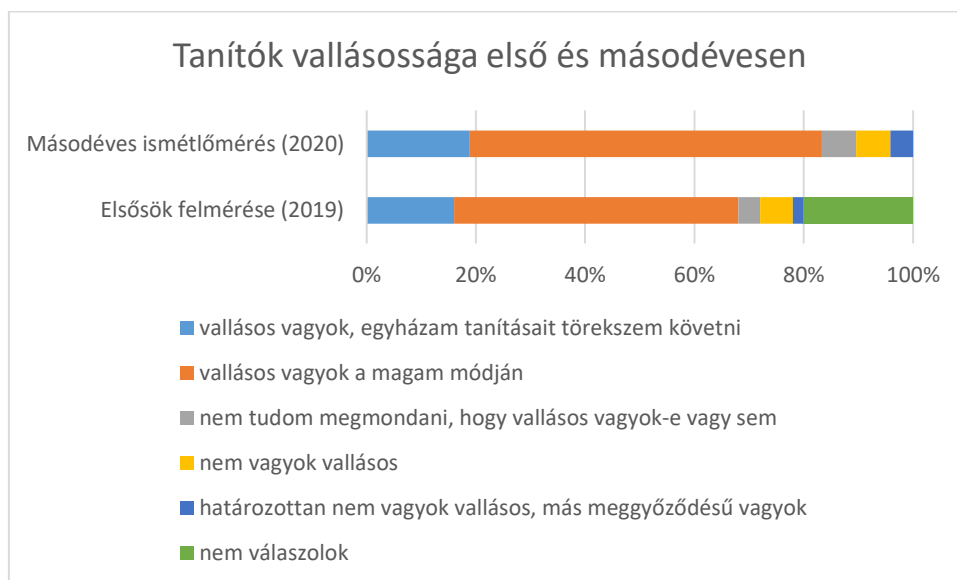
3. ábra. Templomba járás gyakorisága

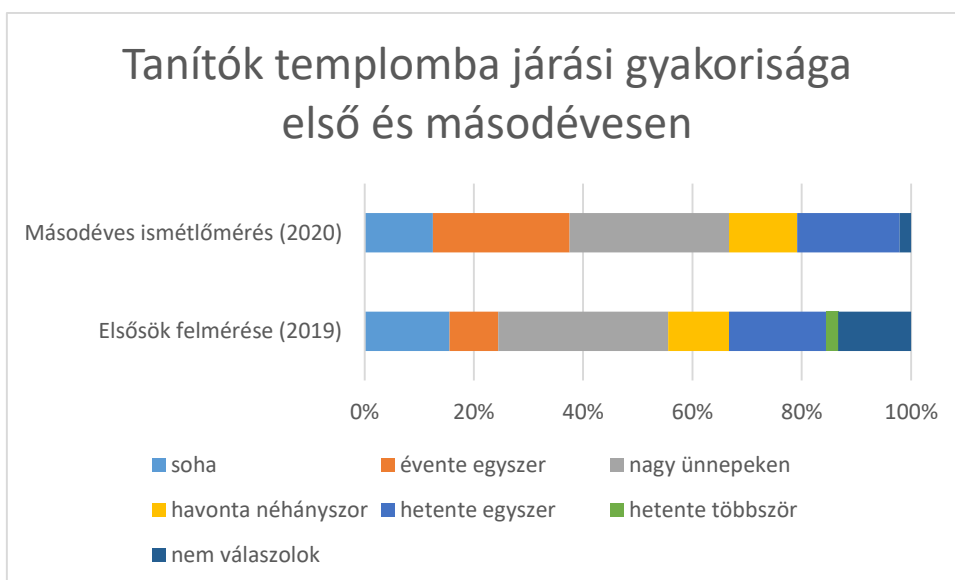
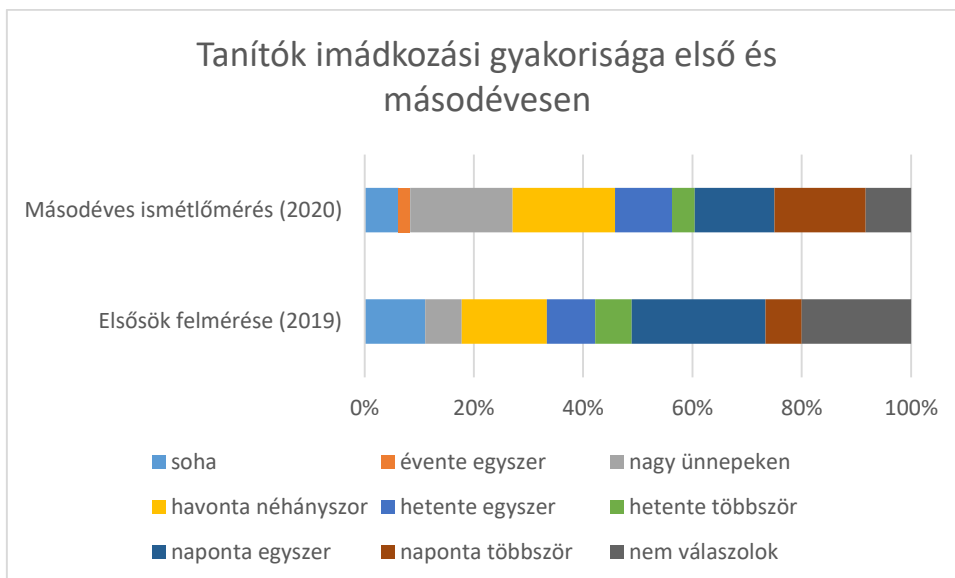

Forrás: Hallgatói életút követés 2018-2020

Arról, hogy mennyiben befolyásolja az egyetemi közeg a hallgatók egyházhoz, hithez való viszonyát akkor kaphatunk képet, ha ugyanazon évfolyam adatait tudjuk összevetni egymással. Erre azt a megoldást választottuk, hogy a tanulmányaikat 2019-ben megkezdő évfolyam tagjait egy évvel később újra megkérdeztük.

4. ábra **Hallgatói beállítódások változása egy év alatt** a tanulmányaikat 2019-ben kezdő évfolyam hallgatói között

Az 59 nappali és esti tagozatos első éves hallgató közül 2019-ben 45 töltötte ki a pályamotivációs kérdőívet, ez az összes hallgatók 76%-a. Egy évvel később a hallgatók 81%-a, 48 fő válaszolt a kérdésekre. A vallásos hallgatók aránya 6,1%-os, a legalább havi többször imádkozók aránya 11,1%-os növekedést mutatott, míg a templomba járási gyakoriság gyakorlatilag nem változott. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a maga módján vallásos hallgatók aránya belépéskor 59,1%, addig egy évvel később 64,6% volt. Egyháza tanításait igyekszik követni 18,2% (2019), illetve 18,8% (2020). Vagyis nem az egyházas vallásosság erősödött meg egy év alatt, hanem a maga módján vallásos többségi csoport növekedett még tovább az évfolyam tagjai körében.

Következtetések

1. A 2018-2020 közötti hallgatói életút vizsgálatok tanúsága szerint a tanító szakosok többsége vallásosnak vallja magát, amikor elkezd tanulmányait. Ugyanakkor az egyes évfolyamok között jelentős különbség mutatkozik abban, hogy vallásossága individuális jellegű, vagy egyházi keretek között megélt.
2. Bár a tanító szakon nem hitéleti képzés folyik, a felvételt nyert hallgatók többsége református vallású.
3. A vallásosság különböző dimenziói eltérő módon vannak jelen a tanító szakos hallgatók életében, legkevésbé az intézményes keretek között gyakorolt vallásosság, az egyházi szertartásokon való részvétel jellemző.
4. A záróvizsgázók és a végzett hallgatók válaszai alapján nem bontakozik ki egyértelmű tendencia, a későbbi évek további vizsgálatai alapján kaphatunk majd pontosabb képet arról, hogy mennyire van jelen a hit, a vallás a végzés utáni életükben.

A vizsgálat hipotézise az volt, hogy a DRHE hallgatói a kortársakhoz, illetve más, nem egyházi fenntartású tanítóképzők hallgatóihoz képest intenzívebb vallásgyakorlással jellemezhetők. Hegedűs Roland fentebb hivatkozott 2015-ös tanulmánya kimutatta, hogy a magyarországi pedagógusjelöltek 20%-a jellemezhető egyházas vallásossággal, míg 45% a „maga módján vallásos”. Ez összesen 65%, amely jelentősen meghaladja a kortársak vallásosságának szintjét. Ebből adódik a következtetés: a pedagógus pályára készülők körében a kortársakhoz viszonyítva a vallásosság magasabb szintjével találkozhatunk. Az más kérdés, hogy az egyházas vallásosság kevesebb, mint egyharmad részben jelenik meg az önmagukat vallásosként meghatározó pedagógushallgatók körében is. Ehhez képest nagyjából 10% többletet látunk a DRHE tanító szakos hallgatói körében az első év kezdetén. Vagyis megerősítést nyert az a feltételezés, hogy az egyetem egyházi jellege eleve többek számára szerepet játszhatott az intézményválasztásban. Ugyanakkor a maguk módján vallásos hallgatók magas aránya azt mutatja, hogy nem feltétlenül az egyháziasság, sokkal inkább a vallás, egyház, hit iránti nyitottság jellemző a hallgatók többségére. A záróvizsgázók között 80% közelében volt a vallásos öndefiníciók száma, a DPR vizsgálatok értékei változó mértékben, de csökkenő tendenciát mutatnak.

Ugyancsak Hegedűs Roland tanulmánya szerint 2015-ben a kelet-magyarországi régió pedagógus hallgatóinak 30%-a napi rendszerességgel imádkozik. Velük szemben áll a soha nem imádkozók szintén 30%-os aránya.

Markáns különbség látható a 2015-ös kelet-magyarországi regionális helyzetkép, valamint a DRHE pályamotivációs felmérésének eredményei között. Főleg a soha nem imádkozók lényegesen kisebb száma szembetűnő a debreceni tanítóképzősök körében. A DRHE első éves tanítói közül lényegesen nagyobb a naponta, mint a soha sem imádkozók aránya. Feltűnő, hogy a 2019-es pályamotivációs felmérés során mind a vallásosság, mind az imádkozás, illetve templomba járás gyakoriságára vonatkozó kérdések során viszonylag magas a választ megtagadók száma. (vallásosság 10 fő, imádkozás gyakorisága: 9 fő, templomba járási szokások: 6 fő) Egy évvel később ugyanezen évfolyam hallgatói közül vallási önbesorolását mindenki felvállalta, imádkozási gyakoriságáról 4, templomba járási szokásairól 1 fő nem kívánt nyilatkozni. Ez egyértelműen az egyetemmel szembeni bizalom egyértelmű erősödésének jele.

Összegzés

A tanító szakos hallgatók vallásosságának vizsgálata a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen már régóta tervezett kutatás. A 2018-ban kezdődő hallgatói életút vizsgálatok adtak lehetőséget arra, hogy az első évesek pályamotivációs felmérése, a záróvizsgázók elégedettségmérése, valamint az 1-3-5 éve végzetek DPR lekérdezése során nyert vonatkozó adatokat összesítve elemezzük. Jelen vizsgálat az első a sorban, amely nemcsak önmagában jelentős, hiszen egy korábban feltáratlan területet mutat be, de azért is, mert majd a későbbi évek adatai összevethetők lesznek az első három év felmérései során kapott eredményekkel. A hallgatói vallásosság alakulásának vizsgálata azért is fontos, mert megmutatja, hogy az egyetem által felajánlott hitéleti közösségi alkalmak mennyire segítettek a világi képzésben részt vevő hallgatók egyházi orientálódását, mennyire valósult meg a gyakorlatban az egyetemi élet „*közösség, hit, tudás*” fogalmaival leírt célkitűzése. Az első eredmények felemás képet mutatnak. Miközben az országos átlaghoz képest jelentősen magasabb a vallásos, rendszeresen imádkozó hallgatók aránya, ez azonban sok esetben nem jelent egyházas gondolkodást. A keresztyén gondolkodás pedagógiai gyakorlatban való megjelenésének megismerése jelenthetne kézzel fogható kapcsolópontot a hallgatók szakmai felkészítésének és egyházas orientációjának összehangolásában. Ez egészíthetné ki a bibliaismereti, egyházismereti tantárgyak általános ismereteket adó rendszerét. A gyakorlatban ez a tanítóképzésbe beépített, a keresztyén pedagógia mai irányzataival, gyakorlatával foglalkozó szabadon választható tantárgy rendszeres meghirdetésével tűnik megvalósíthatónak.

Felhasznált irodalom

- ANDREEVA – ANDREEVA: *The Religiosity of Young People in College in Russian Education and Society* Vol 54 Issue 1 47-54 2012 ISSN: 1060-9393
- BAUER B – SZABÓ A (szerk): *Arctalan (?) nemzedék Ifjúság 2000-2010* NCSSZI, Budapest, 2011.
- BÖGRE, ZS *Vallásosság és identitás* Budapest-Pécs Studia Sociologica 2004
- HÁMORI Á – ROSTA G: *Ifjúság, életkor, szocializáció (Az ifjúsági vallásosság változása, és ennek összefüggései az életkori hatásokkal, valamint a szocializáció helyével)* in *Confessio* 37. évf. 1. 5-18
- HEGEDŰS R: *A pedagógusjelöltek és családjuk felekezeti megoszlása és vallásgyakorlása in Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata 2. kötet* CHERD Debrecen 201522-28
- KÉZDY – URBÁN – MARTOS: *A vallásos motivációk mérésére kidolgozott 12 tételes Életkorfüggetlen I_E Skála magyar változata* in Torgyik J. (szerk.): *Néhány társadalomtudományi hatás és innováció* IRS Komarno, 2018 239-249
- MÁRKUS ZS: *Pedagógushallgatók a kisebbségi és többségi felsőoktatásban in Pusztai–Czeglédi (szerk): Szakmai szocializáció a felsőoktatásban (A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében)* Partium – PPS – ÚMK Nagyvárad, Budapest 2015
- MILEVSKY – SZUCHMANN – MILEVSKY: *Transmission of Religious Beliefs in College Students in Mental Health, Religion and Culture* Vol 11 (4) 2008 423-434
- PUSZTAI G: *Hallgatói vallásosság és felsőoktatási beágyazottság* in *Confessio* 37. évf. 1. 5-18 2013.
- SCHWADEL, P: *The Positives and Negatives of Higher Education: How the Religious Context in Adolescence moderates the Effects of Education on Changes Religiosity* in: *Journal for the Scientific Study of Religion* Vol 56 Issue 4 2017 869-885
- SCHWEITZER, F: *Researching non-formal religious education: The example of the European study or confirmation work* in *HTS Teologiese Studies* Vol 73 Issue 4 2017 1-8
- SCHWEITZER, F: *Vallás és életút* Budapest, Kálvin, 1999
- SZÉKELY L (szerk.): *Magyar Ifjúság 2010 Tanulmánykötet Új Nemzedék*, Budapest, 2013.

- SZÉKELY L – SZABÓ A (szerk.): *Magyar Ifjúság Kutatás 2016 Új Nemzedék* Központ Budapest, 2016.
- TOMKA, M: *Vallási helyzetkép* in (Rosta – Tomka szerk.): *Mit értékelnek a magyarok?* Faludi Ferenc Akadémia Budapest, 2010. 401-426.